7 Αυγούστου 2016

1917: Η Θεσσαλονίκη δεν αρκεί να είναι μια σύγχρονη πόλη, πρέπει να πάψει να είναι ανατολίτισσα

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός



Η κεντρική λεωφόρος της νέας συνοικίας Χαμιδιέ έξω από τα ανατολικά τείχη. Αριστερά διακρίνεται μουσουλμανικό νεκροταφείο στον χώρο του σημερινού πάρκου της ΧΑΝΘ.



Η κεντρική λεωφόρος της νέας συνοικίας Χαμιδιέ έξω από τα ανατολικά τείχη. Αριστερά διακρίνεται μουσουλμανικό νεκροταφείο στον χώρο του σημερινού πάρκου της ΧΑΝΘ.

Η κεντρική λεωφόρος της νέας συνοικίας Χαμιδιέ έξω από τα ανατολικά τείχη. Αριστερά διακρίνεται μουσουλμανικό νεκροταφείο στον χώρο του σημερινού

πάρκου της ΧΑΝΘ.

Στα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας έγιναν μεγάλα έργα στη Θεσσαλονίκη: ανασχεδιασμός του κέντρου μετά την πυρκαγιά του 1890, καινούργιοι δρόμοι, νέες περιοχές, μεγάλα κτίρια, φωτισμός με αεριόφως και κατόπιν με ηλεκτρισμό, δίκτυο ύδρευσης, τραμ, νέες σιδηροδρομικές γραμμές, επέκταση του λιμανιού, τελωνείο.

Στις καινούργιες συνοικίες που διαμορφώθηκαν εκτός του ανατολικού τείχους δεν υπήρχε η έννοια του μαχαλά, δηλαδή της συσπείρωσης γύρω από μια εκκλησία, ένα τζαμί ή μια συναγωγή. Οι κάτοικοι δεν διαφοροποιούνταν ανάλογα με το θρήσκευμα, όπως στους μαχαλάδες της εντός των τειχών πόλης, αλλά ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση. Στην πανέμορφη συνοικία Χαμιδιέ, (στη συνοικία των Εξοχών ή στους Πύργους, όπως την αποκαλούσαν οι Έλληνες), έμεναν ευκατάστατοι χριστιανοί, εβραίοι και ντονμέδες.

Η Θεσσαλονίκη, λοιπόν, είχε γίνει μια σύγχρονη πόλη. Η πιο σύγχρονη πόλη της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Το 1912 που η Θεσσαλονίκη έγινε ελληνική, δεν ήταν αρκετό να είναι μια σύγχρονη πόλη. Έπρεπε να πάψει να είναι ανατολίτισσα πόλη και ν’ αρχίσει γρήγορα ανταποκρίνεται στα δυτικά πρότυπα.

Η πυρκαγιά του 1917

Η πυρκαγιά του 1917 ήρθε σαν να ήταν παραγγελία. Έκαψε το κέντρο, παλιά αλλά και σύγχρονα μεν οθωμανικά δε κτίρια, και εξαφάνισε την ανατολίτικη όψη της πόλης. Ο Βενιζέλος έτριβε τα χέρια του. Η «πυρίκαυστος» ήρθε κουτί στο άφραγκο δημοτικό συμβούλιο, που ήταν αποφασισμένο (ή αποφάσισε στην πορεία) να μην αφήσει την ευκαιρία να πάει χαμένη. Η πυρκαγιά ήταν τόσο βολική, που θα μπορούσε να έχει ξεκινήσει από εμπρησμό. Ποτέ δεν εκφράστηκε αυτή η άποψη, ποτέ δεν ήρθαν στο φως ενοχοποιητικά στοιχεία.

Η μεγάλη πυρκαγιά του 1917 ξεκίνησε από ένα προσφυγικό φτωχόσπιτο της συνοικίας Μεβλανέ. Οι ανακρίσεις έδειξαν ότι ήταν το σπίτι στην οδό Ολυμπιάδος 3, στην πλατεία Χορχόρ (σήμερα πλατεία Μουσχουντή). Πετάχτηκε μια σπίθα από τη φωτιά του μαγειριού κι έπεσε στην διπλανή αποθήκη με το άχυρο. Πολύ συνηθισμένο για να νοιαστεί κανείς. Ένα φτωχόσπιτο λιγότερο, μια ακόμα οικογένεια στον δρόμο… Συνηθισμένα πράγματα. Λοιπόν, κανείς δεν νοιάστηκε.

ΕΝΑΡΞΙΣ ΠΥΡΚΑΪΑΣ

Χθὲς τὴν 7,30 μ.μ. λόγῳ τοῦ πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου προεκλήθη ἔνωσις ἡλεκτρικῶν σωμάτων τῆς ἐκπομπῆς Ὑπαπαντῆς. Ἐξ ἧς προῆλθε πυρκαϊά. Τὸ πῦρ κατεσβέσθη ὑπὸ ξένων.

ΔΥΣΤΥΧΗΜΑ

Χθὲς τὴν πρωΐαν ἐνῷ ἡ κ. Μαρία Γεωργιάδου Ράδογλου, μήτηρ τῶν κ. κ. Γεωργίου καὶ Θησέως Γεωργιάδου, ἐμαγείρευεν, ἐνεπλέγησαν ἐκ τῆς πυρᾶς τὰ ἐνδύματά της, μὴ λαβοῦσα δὲ οὐδεμίαν βοήθειαν ὑπέστη σοβαρὰ ἐγκαύματα.

Ἡ κατάστασις τῆς ἀτυχοῦς γυναικὸς εἶναι ἀπελπιστική, ἀπὸ στιγμῆς δὲ εἰς στιγμὴν ἀναμένεται τὸ τέλος της.

Ειδήσεις από την εφημερίδα «Μακεδονία». Οι πυρκαγιές ήταν σχεδόν καθημερινή είδηση στις εφημερίδες. Το γεγονός όσο τραγικό και αν ήταν, γινόταν ασήμαντο εξαιτίας της συχνότητάς του.



Η κρήνη Χορχόρ-σου στη συμβολή των οδών Κασσάνδρου και Ολυμπιάδος. Από το σπίτι της φωτογραφίας ξεκίνησε η πυρκαγιά του 1917. Οι δύο γυναίκες που έμεναν στο σπίτι πέρασαν από δίκη κατηγορούμενες για εμπρησμό και αθωώθηκαν από το Πλημμελειοδικείο.



Η κρήνη Χορχόρ-σου μετά την πυρκαγιά.

Ήταν μεσημέρι Σαββάτου 5 Αυγούστου 1917. Η μέρα ήταν ζεστή και ο βαρδάρης που φύσαγε σαν τρελός έσπρωχνε τις φλόγες προς την πόλη. Οι κατασκευές και οι ξυλοδεσιές ήταν ξερές από το καυτό και άνυδρο καλοκαίρι. Τα σπίτια καίγονταν το ένα μετά το άλλο με εκπληκτική ταχύτητα. Σε λίγη ώρα το κακό μαινόταν εκτός ελέγχου.



Η φλεγόμενη πόλη.

Η διαδρομή του πύρινου ποταμού

5 Αυγούστου 1917: Η πυρκαγιά ακολούθησε δύο κατευθύνσεις. Κατέβηκε από την Ολυμπιάδος προς το Διοικητήριο μέσω της Αγίου Δημητρίου και προς την αγορά μέσω της Λέοντος Σοφού. Ο ναός του Αγίου Δημητρίου παραδόθηκε στις φλόγες. Το Διοικητήριο σώθηκε χάρη στις προσπάθειες των υπαλλήλων του που το υπερασπίστηκαν. Ο βαρδάρης δυνάμωσε κι έσπρωξε τη φωτιά με ταχύτητα στο κέντρο της πόλης.

6 Αυγούστου 1917: Τα ξημερώματα ο άνεμος άλλαξε κατεύθυνση και τα δύο μέτωπα της πυρκαγιάς κατέστρεψαν όλο το εμπορικό κέντρο. Το μεσημέρι πέρασε γύρω από τον περίβολο του ναού της Αγίας Σοφίας χωρίς να τον πειράξει και συνέχισε ανατολικά μέχρι την οδό Εθνικής Αμύνης (πρώην Χαμιδιέ) όπου σταμάτησε. Το βράδυ σταμάτησε η εξάπλωσή της.

Ωστόσο η φωτιά δεν έσβησε παρά μέρες μετά, ενώ οι ανθρακιές στα χαλάσματα

σιγόκαιγαν για βδομάδες.



Το Κονάκι (το σημερινό Διοικητήριο) σώθηκε γιατί το υπερασπίστηκαν οι άνθρωποί του. Το Σαατλί τζαμί καταστράφηκε.



Φωτογραφία τραβηγμένη από τον Λευκό Πύργο. Δείχνει τη φωτιά πριν από την Ιπποδρομίου.



Η πρώτη μέρα της πυρκαγιάς. Τα πλοία αναγκάστηκαν να αγκυροβολήσουν αλλού, γιατί οι σπίθες που εξακοντίζονταν στη θάλασσα έκαιγαν καθετί που επέπλεε. Οι βάρκες που είχαν πάρει φωτιά παρασύρονταν φλογισμένες στο νερό. Οι άγγλοι τις βύθισαν με κανονιές.

Τεράστια καταστροφή

Καταστράφηκε μια έκταση πάνω από ενάμιση τετραγωνικό χιλιόμετρο ανάμεσα στους δρόμους Αγ. Δημητρίου, Αγ. Σοφίας, Εγνατία, Εθν. Αμύνης, λεωφ. Νίκης και βορειοδυτικά της Λ. Σοφού.



ΔΕΥΤΕΡΑΕΚΔΟΣΙΣ

ΤΕΡΑΣΤΙΑ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΑΠΕΤΕΦΡΩΘΗΣΑΝ ΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΑΙ ΣΥΝΟΙΚΙΑΙ

Μεγάλη χθεσινή πληρομορέας ἐκ Θεσσαλονίκης, προκλῆς τὴν ὅλην ἡμ. ὥραν ἐξερράγη πυρκαϊὰ εἰς τινα οἰκίαν τῆς αὐτόθι Βουλγαρικῆς συνοικίας, ἥτις ὡς ἐκ τοῦ πνέοντος ἐφοδριστάτου ἀνέμου ἐξεπλώθη ταχύτατα πρὸς τὴν παραλίαν καὶ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως. Ἀπὸ τῶν Βουλγαρικῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως ἐπεκτάθη. Μεταξὺ τῶν ἀποτεφρωθέντων οἰκημάτων εἶναι καὶ τὸ τηλεγραφικὸν μέγαρον, ἐξ οὗ καὶ δεικνύει ἡ ἀπ' εὐθείας διὰ ξηρᾶς μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης τηλεγραφικὴ συγκοινωνία, ἥτις ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἀποκατασταθῇ ἐντὸς τῆς σήμερον. Ὑπὸ

ζαμιά, 3 χριστιανικοί ία Θεοδώρα), κάηκαν χρχείο του Πέτρου Ν. χστήματα. Τεράστια



Ο ναός του αγίου Δημητρίου μετά την πυρκαγιά.

Εικόνες της καταστροφής







Τα θύματα

Ανθρώπινα θύματα δεν έχουν αναφερθεί. Λες και δεν υπήρξαν. Όμως, η οσμή των ερειπίων τις επόμενες μέρες ήταν αποκαλυπτική.

Σε τριάντα δύο ώρες έμειναν άστεγοι και χωρίς μοίρα στον ήλιο 72.500 άνθρωποι. Οι 50.000 από αυτούς ήταν εβραίοι. Λόγω της αργίας του Σαββάτου, όλα τα εβραϊκά μαγαζιά ήταν κλειστά. Λίγοι εβραίοι πρόλαβαν να τρέξουν και να περισώσουν ό,τι μπορούσαν. (Τότε χτύπησε το πρώτο καμπανάκι κινδύνου για τους εβραίους. Αλλά ποιος μπορούσε να κοιτάξει τόσο μακριά στο χρόνο και να δει αυτά που θ’ ακολουθούσαν τα επόμενα είκοσι πέντε χρόνια;)



Η αγορά σε κάποια γιορτινή μέρα, όπου όλα τα μαγαζιά είναι κλειστά. Το Σάββατο, ημέρα αργίας των εβραίων, και στις μεγάλες εβραϊκές γιορτές η αγορά ερήμωνε.



Οι άνθρωποι διωγμένοι από τη φωτιά, με όσα από τα υπάρχοντά τους μπόρεσαν να περισώσουν κατέφυγαν ανατολικά, στο νεκροταφείο της Ευαγγελίστριας, στα Εβραϊκά Μνήματα και στην περιοχή του Λευκού Πύργου.

Οι άνθρωποι που έζησαν τις σκηνές της αλλοφροσύνης και της απόγνωσης μέσα στη φωτιά και στον καπνό, που άκουγαν τα τζάμια να σπάνε, τους τοίχους να γκρεμίζονται, τις στέγες να καταρρέουν, τις απελπισμένες κραυγές για βοήθεια, που έτρεχαν για να σωθούν από τις φλόγες, που έμπαιναν στη φωτιά για να σώσουν κάποιον δικό τους ή για να περισώσουν κάτι από την περιουσία τους, που έβλεπαν μέχρι και τα καΐκια στη θάλασσα να καίγονται, που για μέρες μετά έφτυναν μαύρο σάλιο κι απόμειναν χωρίς τίποτα, κι έζησαν σε σκηνές και καταυλισμούς προσφύγων σκορπισμένοι από δω κι από κει (στην Πολίχνη, στην Τριανδρία, στο γήπεδο του Ηρακλή, στα Διαβατά, στην Ευκαρπία), κρυώνοντας και πεινώντας, σημαδεύτηκαν για όλη τους τη ζωή. Κι έπρεπε να την ξαναρχίσουν απ’

το τίποτα σε μια πολιτεία που κερδοσκόπησε σε βάρος τους και ξαναγεννήθηκε από τις δικές τους στάχτες.

ΥΠΟΠΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ

ΦΡΙΚΤΟΙ ΘΑΝΑΤΟΙ

Χθὲς περὶ τὴν 1ην μ.μ. ὥραν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἁγίας Σοφίας καὶ πλησίον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ κατέρρευσε τοῖχος ἡμιτελοῦς κτιρίου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Δαβὶδ Κοέν καὶ τὸν τραυματισμὸν τῶν Γιουδᾶ Χαχότα, Ἀβραὰμ Ἀμπελέ, Μουσιὸν Πετρὰν καὶ Μπροῦχ Μουσιὸν Πέτρα. Πάντες οὗτοι ἐτραυματίσθησαν σοβαρῶς, μετεφέρθησαν δὲ πρὸς νοσηλείαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Οἰκτρὸν ὑπὸ τὰ ἐρείπια θάνατον εὗρε καί τις ὁμογενής, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἐξηκριβώθη. Ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ὁδὸν Τσιμισκὴ κατέρρευσεν ἕτερος τοῖχος, ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ὁποίου ἐτάφη εἷς ὀθωμανός, ὀνόματι Σουλεϋμάν.

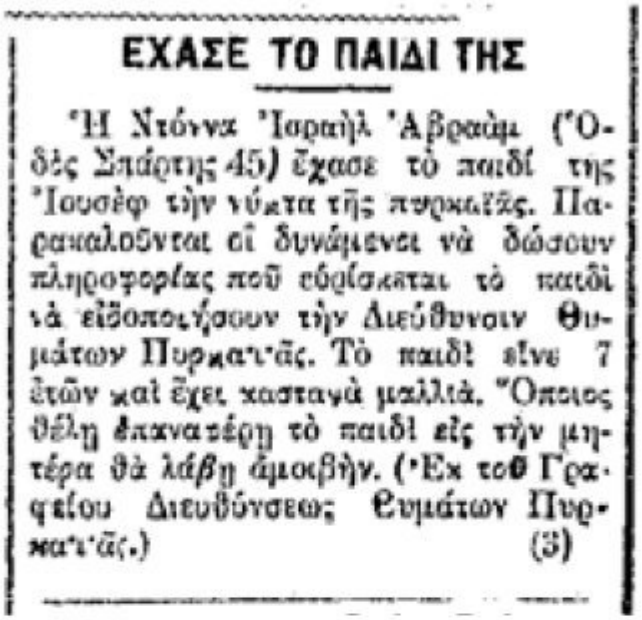

ΕΧΑΣΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ

Ἡ Ντόννα Ἰσραὴλ Ἀβραὰμ (Ὁδὸς Σπάρτης 45) ἔχασε τὸ παιδί της Ἰουσὲφ τὴν νύκτα τῆς πυρκαϊᾶς. Παρακαλοῦνται αἱ δυνάμενοι νὰ δώσουν πληροφορίας ποῦ εὑρίσκεται τὸ παιδὶ νὰ εἰδοποιήσουν τὴν Διεύθυνσιν Θυμάτων Πυρκαϊᾶς. Τὸ παιδὶ εἶνε 7 ἐτῶν καὶ ἔχει κασταγὰ μαλλιά. Ὅποιος θέλῃ ἐπανατέρῃ τὸ παιδὶ εἰς τὴν μητέρα θὰ λάβῃ ἀμοιβήν. (Ἐκ τοῦ Γραφείου Διευθύνσεως Θυμάτων Πυρκαϊᾶς.) (3)

Ο αριθμός των θυμάτων της πυρκαγιάς αυξήθηκε τους μήνες που ακολούθησαν. Πολλοί αγνοούμενοι δεν εμφανίστηκαν, ενώ οι καταρρεύσεις ετοιμόροπων κτιρίων κόστισαν πολλές ζωές.

Τι έφταιξε;

Η αρχική αδιαφορία των συνηθισμένων από τις πυρκαγιές γειτόνων. Η βροχή που δεν έπεφτε. Ο βαρδάρης που φύσαγε δυνατά. Τα συμμαχικά στρατά και τα νοσοκομεία που κατανάλωναν όλο το νερό και δεν δέχτηκαν να διακόψουν την υδροδότησή τους. Η πυροσβεστική που δεν υπήρχε. Οι στενοί δρόμοι. Τα σκεπαστά. Τα δομικά υλικά. Τα συνωστισμένα σπίτια. Οι αποθήκες με λάδι, οινόπνευμα και βενζίνη. Οι κρυφές αποθήκες με μπαρούτι και δυναμίτη. Η μνημειώδης βλακεία των συμμάχων, που για να δημιουργήσουν αντιπυρικές ζώνες ανατίναζαν ολόκληρα τετράγωνα, τα οποία μετατρέπονταν σε νέες εστίες φωτιάς.



Τα πλούσια σπίτια ήταν φτιαγμένα από πέτρα. Τα φτωχότερα ήταν φτιαγμένα από ξύλο και άψητες πλίνθους ή είχαν ξύλινους πήχεις και κονίαμα από λάσπη και άχυρο.



Μια εικόνα πόσο στενοί ήταν οι δρόμοι παίρνει κανείς περπατώντας στην οδό Πάικου στον Φραγκομαχαλά.

Αμέσως αρχίζει η κερδοσκοπία

Οι γάλλοι στρατιώτες αντί να βοηθήσουν, λεηλάτησαν. Έδιωχναν άρον άρον τους ανθρώπους από τα σπίτια τους, λέγοντάς τους ότι θα τα ανατινάξουν για να δημιουργήσουν αντιπυρική ζώνη, κι ύστερα έμπαιναν οι ίδιοι μέσα κι έπαιρναν ό,τι πολύτιμο έβρισκαν. Ο γάλλος στρατηγός Μορίς Σαράιγ διέταξε τον τουφεκισμό δύο στρατιωτών, που συνελήφθησαν να πουλούν κλεμμένα κοσμήματα. (Ο οποίος στρατηγός εμφανίστηκε στην περιοχή του Διοικητηρίου το απόγευμα της πρώτης μέρας και ξαναεμφανίστηκε, όταν η πυρκαγιά είχε πλέον κατασβεστεί).

Σε αντίθεση με τους γάλλους οι βρετανοί στρατιώτες βοήθησαν όσο μπορούσαν, μεταφέροντας με τα στρατιωτικά φορτηγά ανθρώπους και περιουσίες. Οι γάλλοι οδηγοί ξεδιάντροπα ζητούσαν φιλοδώρημα.



Πλήθος πυροπαθών ενώ η φωτιά μαίνεται.

Τα «καμένα»

Ο ποιητής Γεώργιος Θ. Βαφόπουλος γράφει για την πυρκαγιά στο «Σελίδες Αυτοβιογραφίας» (εκδόσεις Παρατηρητής, 1988): Εκεί όπου άλλοτε απλώνονταν οι λαβύρινθοι των εβραϊκών συνοικιών, υπήρχαν τώρα μονάχα πέτρες και πυρωμένη στάχτη. Στην άλλη περιοχή, όπου υψώνονταν τα μεγάλα καταστήματα και τα ξενοδοχεία, τραγικά ερείπια θύμιζαν την παλιά τους δόξα. Κι όλα τούτα τα θλιβερά κατάλοιπα μιας πλούσιας μεγάλης πολιτείας, ήσαν τυλιγμένα σε βαριά σύννεφα καπνού. Στα βαθιά τους υπόγεια η χόβολη είχε συντηρηθεί για πολλούς μήνες μετά τη φωτιά. Και καθώς διαπιστώθηκε αργότερα, τόση ήταν η δύναμη τούτης της φωτιάς, ώστε όλα τα γυάλινα είδη είχαν λιώσει, και μέσα στα χαλάσματα των ζαχαροπλαστείων μπορούσε κανείς να διακρίνει τα βάζα με τις καραμέλες, πούχανε μεταβληθεί σε μια μάζα από καμένη ζάχαρη και γυαλί. Η τεράστια αυτή έκταση της συμφοράς πήρε το όνομα τα «καμένα».



Ευχαριστίες

Όλες οι φωτογραφίες του άρθρου προέρχονται από το αρχείο του Κέντρου Ιστορίας Θεσσαλονίκης (Ψηφιοποίηση Πολιτιστικών Τεκμηρίων) εκτός από την έγχρωμη καρτ ποστάλ της συνοικίας Χαμιδιέ και την καρτ ποστάλ «Χορχορ Σου μετά την πυρκαγιά» που προέρχονται από το αρχείο του συλλέκτη Μάνου Μαλαμίδη και την πανοραμική φωτογραφία της κατεστραμμένης πόλης που προέρχεται από το λεύκωμα «Incendie de Salonique. 18-19 Aout 1917» της Αεροναυτικής Υπηρεσίας του γαλλικού στρατού. Βρίσκεται στο αρχείο Χ. Κ. Παπαστάθη και δημοσιεύτηκε στο The Great Fire of Thessaloniki (1917) των Χ. Κ. Παπαστάθη και Ε.Α. Χεκίμογλου, που εκδόθηκε από την E.N. Manos LTD.

Ευχαριστώ θερμά τον Δήμο Θεσσαλονίκης και το Κέντρο Ιστορίας Θεσσαλονίκης (Ψηφιοποίηση Πολιτιστικών Τεκμηρίων), τον κ. Μάνο Μαλαμίδη και τον κ. Ε.Α. Χεκίμογλου για την καλοσύνη τους να μου παραχωρήσουν την άδεια χρήσης.

Πηγή: ***huffingtonpost.gr***